

**ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ
ВИНИКНЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЛАКУН У ВЕРБАЛЬНІЙ
ТА НЕВЕРБАЛЬНІЙ КОМУНІКАЦІЇ
(НА МАТЕРІАЛІ ІСПАНОМОВНИХ ДЖЕРЕЛ)**

Олена Молодоженя

Львівський національний університет імені Івана Франка

(вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000)

Розглянуто причини появи та шляхи утворення інформаційних лакун. Визначено два види їхнього впливу на сприйняття адресатом — хибну та зацікавлену інтерпретації. Проілюстровано цей вплив у вербальній та невербальній комунікації. Визначено характер відношення між наслідками появи інформаційних лакун у вербальній комунікації та „мовною грою”. Передбачено шляхи запобігання виникненню інформаційних лакун.

Ключові слова: інформаційна лакуна, хибна інтерпретація, зацікавлена інтерпретація, вербальне і невербальне спілкування, „мовна гра”.

Інформаційними лакунами ми називатимемо перебої в надходженні інформації від адресанта до реципієнта. Поняття інформаційних лакун слід відрізняти від поняття комунікативних лакун – терміна, яким позначають явище відсутності адекватного слова-відповідника у мові, на яку перекладають певний текст.

Розглянемо процес виникнення інформаційних лакун в діалогічному мовленні. Саме такі приклади допоможуть проілюструвати це явище якнайкраще, адже в основу будь-якої комунікації покладено діалог. Для максимально точної інтерпретації процеси подачі інформації мовцем і прийняття її реципієнтом мають відбуватися з однаковою швидкістю – цю умову мимоволі намагаються виконувати всі адресанти. Наприклад, французький мовознавець Клод Ажеж стверджує: „Постійну адаптацію

поведінки в процесі спілкування можна вважати загальною рисою людини і навіть споріднених їй видів, якщо покластися на думку спеціалістів, котрі навчають мавп мови знаків. Так, дорослі шимпанзе уповільнюють темп жестикуляції під час спілкування з молодшими особинами” [1, с. 27]. За умови зосередженої уваги адресата інформація сприймається рівномірно і засвоюється правильно. Якщо ж увагу адресата втрачено, інформація залишається частково або цілковито незасвоєною. Так виникають інформаційні лакуни. Вони утворюються ще й тоді, коли адресант раптово припиняє потік інформації. В цьому випадку аналітичне мислення реципієнта триває, а інтерпретація ним повідомлення продовжується. Така інтерпретація часто є хибною, адже повідомлення неповне.

На місці інформаційних лакун виникає один із двох феноменів інтерпретації: 1) утворюються помилки інтерпретації, 2) реципієнт інтерпретує одержану інформацію в бажаний чи вигідний для нього спосіб (надалі ми називатимемо це явище *зацікавленою інтерпретацією*). У нашій розвідці ми продемонструємо, як внаслідок відволікання уваги чи в результаті порушення потоку інформації виникають *хибна* та *зацікавлена* інтерпретації.

Хибну інтерпретацію фіксуємо, наприклад, в оповіданні Альваро Лаіглесії “A las cinco de la otra tarde” („Інші п’ять годин пополудні”), коли молодий лікар, приміряючи халат, розсіяно спілкується зі своєю матір’ю:

– *¿Quieres también que dé unas vueltecitas como si fuera un maniquí..?*

– Ти ще хочеш, щоб я крутився наче манекен?

– *Una sola vueltecita bastará para ver la caída.*

– Одненький раз повернутися буде досить, щоб я побачила, як воно лежить”.

– *¿Cómo? ¿tengo que caerme también?*

– Що? Я ще маю лягти?

– *No, hombre: me refiero a la caída de la prenda* [6, с. 92].

– Та ні! – я маю на увазі, побачити, як лягає тканина”).

Відбулася хибна інтерпретація через інформаційну лакуну, утворену внаслідок часткової втрати уваги з боку реципієнта і недостатнього пояснення з боку мовця. Таке пояснення було необхідним через амбігуаторність слова

“*caída*”; в цьому контексті воно може набувати двох значень: 1) „падати” і 2) „личити” (ми переклали як „лягати”). Заклопотаний лікар, не маючи змоги довго роздумувати, обрав перше значення.

Помилка інтерпретації виникає також унаслідок дії на повідомлення комунікативного шуму – порушень повідомлення, які утруднюють процес сприйняття інформації [2, с. 56]. Як приклад використаємо анекдот про Хайміто, відомого комічного персонажа, що фігурує в серії іспаномовних анекдотів:

Está Jaimito en clase y le pregunta la profesora:

– *Jaimito, dime un mineral.*

Jaimito murmura

– *Una piedra, una piedra...*

Mientras le susurra un compañero:

– *Basalto.*

Y Jaimito grita:

– *¡¡UNA PIEDRA!! [10].*

Очевидно, що замість слова-підказки “basalto” (базальт), яке, найімовірніше, вимовлялося пошепки, Хайміто почулося спонукання “más alto” (голосніше). Справді, внаслідок приглушення дзвінких звуків втрачається їхня чіткість, залишаючи простір для здогадок про недочуті звуки. Водночас правильний темп мовлення передбачає слабку чіткість меж між словами, оскільки для іспанської мови характерною є плинна вимова всередині синтагм і явище зчеплення (*sinalefa*). Зчеплення відбувається на стику двох слів в одній синтагмі, якщо одне слово закінчується приголосним звуком, а наступне за ним слово починається голосним. Ці звуки утворюють один склад, з’єднуючи перше і друге слово в одне фонетичне ціле [5, с. 11]. Слухач може передбачати можливість такого злиття навіть за його відсутності, отож помилково здійснювати розрізнення слів на смислові частини. Отже, Хайміто, який недочув зроблену йому підказку, інтерпретував її як пораду говорити голосніше.

Пауза при одержанні інформації також означає перерву комунікації. Трапляється іноді, що текст інтерпретується неправильно, якщо не сприйняти його цілковито:

A mi amigo... que había sido cabo del ejército español... lo mataron en Uad Ashram en 1976 con un Kaláshnikov en la mano [7, с. 88].

Друге і єдино правильне тлумачення цього речення стає можливим виключно в разі прочитання його кінцівки. Читаючи речення слово за словом, читач інтерпретує його для себе двічі і поетапно: вперше командувача іспанським військом наче застрелили із автомата Калашникова; вдруге – його вбили, коли він тримав автомат Калашникова в руках.

Зміст помилок інтерпретації не є випадковим. Тлумачення невичерпної інформації відбувається відповідно до стратегій „подолання” випадковостей і стратегій освоєння чужого. Присутнє часткове сприйняття: до свідомості потрапляє тільки та інформація, яка відповідає певному горизонту очікування. Окрім того, людському сприйняттю властиво „знаходити” закономірності там, де їх немає [4, с. 139].

Помилкова інтерпретація може виникати не лише у мовленні: поява її можлива в будь-яких комунікативних процесах. Наприклад, у романі Карлоса Кастанеди “Enseñanzas de don Juan” („Вчення дона Хуана”) натрапляємо на місце у тексті, де відбувається помилкова інтерпретація внаслідок „вимкнення” невербального повідомлення:

Caminó hasta mi coche, me quitó la red de las manos y la ató a la tapa abierta del compartimiento de guantes.

– Ven conmigo – dijo.

Lo seguí. Rodeó la casa, describiendo un círculo completo en el sentido de las manecillas del reloj. Se detuvo en el zaguán y circundó la casa de nuevo, esta vez en dirección contraria, regresando otra vez al zaguán. Permaneció inmóvil algún tiempo, y luego se sentó [9].

Карлос, герой роману „Вчення дона Хуана,” випадково сприйняв поведінку свого вчителя як певний ритуал під час уроку магії. За кожним жестом мага Карлос вбачав знак, якого насправді не було, проте учень вважав,

що він тих знаків ще не розуміє. Адже для розуміння знаку необхідно бути ознайомленим з тим, що знаходиться поза ним, – з його об'єктом [3, с. 23]. Однак нерозуміння „знаків” не завадило Карлосові дійти висновку про те, що жести його вчителя таки були знаками. Отже, неправильна інтерпретація форми спричинює до мимовільного і неправильного уявлення про зміст. Це твердження не є новим, однак його формулювання дає змогу зауважити цю закономірність, а згодом і відстежити різноманітні можливості інтерпретації в реальних чи симульованих комунікативних ситуаціях.

Насправді кружляння дона Хуана навколо будинку не було магічним дійством: він лише намагався знайти загублений ним напередодні пагін магічної рослини:

Estaba yo condicionado a suponer un significado en todo cuanto don Juan hacía. Me preguntaba cuál podría ser el de dar vueltas a la casa, cuando él dijo:

– ¡Caramba! Se me olvidó donde lo puse.

Le pregunté qué buscaba. Dijo haber olvidado dónde dejó el brote que yo debía replantar [9].

(Я запитував себе, що б могло означати те ходіння навколо будинку, аж раптом він сказав:

– Чорт забирай! Я забув, де його поклав.

Я запитав у нього, що він шукає. Він відповів, що не може згадати, куди він поклав пагін, який я повинен пересадити).

В одному із діалогів п'єси Антоніо Вільялобоса Рівери натрапляємо на зацікавлену інтерпретацію невербальної комунікації:

Golondrina Vieja. Pero ¿cómo lo vas a hacer? ¿Te lo permitió el señor?

Golondrina Joven. Sí. Se lo pregunté y me dijo que sí.

Golondrina Vieja. ¿Cuándo?

Golondrina Joven. Por la mañana cuando estaba tocando su piano. (Aparte) Pero aquello no era “sí” porque el dueño está dando cabezadas siempre que toca el piano.

Golondrina Vieja. Ah, vale. (Aparte) Pero aquello no puede significar “sí” porque el dueño está dando cabezadas siempre que toca el piano.

Так, ластівка вдає, що господар дав їй дозвіл за допомогою жесту – киваючи головою: “*Se lo pregunté y me dijo que sí. Por la mañana cuando estaba tocando su piano*”. Насправді ж ластівка знає, що господар, граючи на фортепіано, завжди так киває: “...*el dueño está dando cabezadas siempre que toca el piano*”. Отже, ластівка інтерпретувала поведінку господаря відповідно до своїх інтересів – як невербальну комунікацію із потрібним їй повідомленням.

Ще одним наслідком виникнення інформаційних лакун є *зацікавлена* інтерпретація. *Зацікавлена* інтерпретація – це стратегія реципієнта, яка полягає у зручному способі інтерпретації, що відрізняється оригінальністю і/або змінює тему діалогу в бажаному для реципієнта напрямі. Вона не обмежується мовчазним сприйняттям: реципієнт інтенсивно демонструє свій спосіб інтерпретації. Застосування зацікавленої інтерпретації нагадує гру чи суперництво – вона або жартівлива, або агресивна.

Зацікавлена інтерпретація виникає, наприклад, у місці інформаційної лакуни, утвореної внаслідок двозначності повідомлення. Справді, двозначність розсіює увагу, адже відбувається поділ зосередженості у двох напрямках, унаслідок чого утворюється простір для вільної інтерпретації. Таке явище ілюструє приклад із двозначністю слова “*salir*”: 1) „виходити”, 2) „зустрічатися з кимсь”:

...aparece tu hermana Mari con un tío y te suelta:

– *Éste es Juanjo, el chico con el que salgo.*

– *¡Ah, estupendo, pues salid!*

¡Pero no salen, se quedan en casa! [8, с. 103].

Отже, коли сестра повідомила брату “*el chico con el que salgo*” („хлопець, з яким я зустрічаюсь”), брат намагається повести розмову в іншому напрямі – „від хати”. Так, він дає зрозуміти, що сприймає слово “*salir*” у другому його значенні: “*pues salid*” („тоді виходьте”). Проте комунікативна тактика брата Марі не дає результатів: “*Pero no salen, se quedan en casa!*” („Але вони не виходять, вони залишаються вдома!”).

Інший випадок зацікавленої інтерпретації простежуємо у п’єсі Антоніо Вільялобоса Рівери (“Cristina”) „Крістіна” в діалозі між Ласаро Антоніо:

Lázaro. (A Antonio) Yo nunca digo a nadie que eres tonto.

Antonio. Porque yo no lo soy [11].

Антоніо, як комунікативний суперник Ласаро застосовує зацікавлену інтерпретацію, вдаючись до іншої двозначності – тієї, що простежується у межах можливих пресупозицій: 1) *Yo no te ofiando diciendo que eres tonto, y además no lo eres* („Я тебе не ображаю кажучи, що ти дурний, крім того, ти таким не є”) – власне це мав на увазі Ласаро; 2) *Yo nunca digo a nadie que eres tonto aunque lo seas* („Хоч ти і дурний, я ніколи і нікому про це не кажу”); 3) *“Yo nunca puedo decir a nadie que eres tonto porque no lo eres”* („Я ніколи і нікому не кажу, що ти дурний, бо не можу: ти таким не є”). Отож Антоніо дає зрозуміти, що він сприйняв власне третій виведений із пресупозиції варіант. Насправді такого варіанта не було, однак він є найправомірнішим відповідно до правил комунікативного такту, які передбачають нерозголошення негативної інформації про особу реципієнта.

Отже, що менше інформації видається назовні, то більшими виявляються можливості інтерпретувати пресупозицію самостійно і маневрувати між темами комунікації.

Дослідження комунікативних лакун в експериментальних мовних прикладах могли б засвідчити, що при подальшому наповненні вичерпною інформацією висловлень інформаційні лакуни в них частково або цілковито ліквідовуються. Безперечно, ворогом інформаційних лакун є ґрунтовне та однозначне пояснення – тут діє закон залежності ефективності спілкування від комунікативних зусиль: ефективність спілкування прямо пропорційна комунікативним зусиллям [2, с. 38]. Відповідно, що більше комунікативних зусиль застосовує адресант, то менше місця залишається для зацікавленої інтерпретації та інтерпретаційних помилок з боку адресата, адже запорукою уникнення зацікавленої інтерпретації чи помилок інтерпретації є попередження появи інформаційних лакун.

Феномен інформаційних лакун цікавий насамперед тим, що його наслідки – помилкова інтерпретація і зацікавлена інтерпретація – є проявами „мовної гри”: перший – випадкової, другий – спрямованої (стратегічної). Цікаво було б

продовжити ці дослідження зосереджуючи увагу на інтерпретації форми та зв'язку цієї інтерпретації зі сприйняттям змісту. Варто було б залучити до аналізу більшу кількість матеріалу, зокрема невербального мовлення. Корисним стало б вивчення інтерпретації вербального/невербального спілкування та взаємодії цих двох форм спілкування. Прикладне спрямування матиме дослідження чинників, що сприяють зацікавленій інтерпретації як стратегії, пошук проявів цієї стратегії в різних жанрах літератури і мистецтва та спроба її реалізації в розмовному мовленні. Помічним для прикладних лінгвістичних та інших наук буде вироблення системи заходів щодо запобігання зацікавленій інтерпретації.

1. *Ажеж К.* Человек говорящий: Вклад лингвистики в гуманитарные науки; пер. с фр. М.: Едиториал УРСС, 2003. – 304 с.
2. *Бацевич Ф. С.* Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: Академія, 2004. – 344 с.
3. *Воробйова М.* Алюзія в парадигмі логіко-філософських досліджень (на матеріалі англomовного дискурсу) // Нова філологія : зб. праць ЗНУ. – 2007. – № 30. – 333 с.
4. *Романенко О.* Когнітивна природа народної етимології. Нова філологія: зб. праць ЗНУ. – 2007. – № 30. – 333 с.
5. Учебник испанского языка для I курса институтов и факультетов иностранных языков. / Х. Ногейра, С. И. Канонич, П. Ново, А. Л. Темкина, И. И. Эспехо. – М.: Высшая школа, 1972. – 423 с.
6. *Álvaro de Laiglesia.* ¡Nene, casa! Editorial Planeta S. A., Barcelona, 1978.
7. *Pérez-Reverte Arturo.* Patente de corso. Alfaguara, Madrid, 1998.
8. Ventajas de ser incompetente y otros monólogos de humor. Aguilar. 2003. Madrid. 223 p.
9. *Castaneda C.* Enseñanzas de don Juan. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ownz.despai.es/Documentos/Libros/Carlos%20Castaneda%20%20Las%20Ense%C3%B1anzas%20de%20don%20Juan.pdf>.

10. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://chistes.developers4web.com/chistes-de-jaimito/humor-3>
11. *Villalobos Rivera A. Cristina*. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
www.letrasenlared.com/Literatura/

CAUSES AND CONSEQUENCES OF APPEARANCE OF INFORMATION HOLES

Olena Molodozhenya

The Ivan Franko National University in L'viv

(1, Universytets'ka St., L'viv, 79000)

In the article the causes and the ways of forming of information holes are considered. The two consequences of their influence are defined: these are wrong interpretation and self-interested interpretation. The illustrations of the two kinds of influence are given. The character of relations between these kinds of influence in verbal communication and “language playing” is defined. Some ways to prevent the appearance of information holes are created.

Key words: information whole, wrong interpretation, self-interested interpretation, verbal and non-verbal communication, “language playing”.

ПРИЧИНЫ И СЛЕДСТВИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ЛАКУН В ВЕРБАЛЬНОЙ И НЕВЕРБАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИИ (НА МАТЕРИАЛЕ ИСПАНОЯЗЫЧНЫХ ИСТОЧНИКОВ)

Елена Молодоженя

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

(ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000)

Рассмотрены причины появления и пути создания информационных лакун. Исследованы два вида их влияния на рецепцию адресатом – ложную и заинтересованную интерпретации. Предложены иллюстрации этих видов

влияния в вербальной и невербальной коммуникации. Проанализирован характер отношения между следствием появления информационных лакун в вербальной коммуникации и „языковой игрой”. Предусмотрены пути предотвращения появления информационных лакун.

Ключевые слова: информационная лакуна, ложная интерпретация, заинтересованная интерпретация, вербальное и невербальное общение, „языковая игра”.

Стаття надійшла до редколегії 08. 05. 2009

Прийнята до друку 10. 05. 2009